

İktidar ve Sanat: Damat İbrahim Paşa'nın Hamiliği (1718-1730)

Ünal Araç

İstanbul, VakıfBank Kültür Yayınları, 2022, 404 sayfa, ISBN: 978-625-7447-65-2.

Furkan UÇAR*

İktidar ve Sanat: Damat İbrahim Paşa'nın Hamiliği (1718-1730) adlı kitabın yazarı Ünal Araç bir sanat tarihçisidir. Lisans ve lisansüstü eğitimini Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünde tamamladıktan sonra Oxford Üniversitesinde de doktora çalışmalarına katılmıştır. Yine birçok farklı ülkede tarihî çalışmalar yapmıştır. Bugün ise Hacettepe Üniversitesinde Sanat Tarihi Bölümünde Dr. öğretim üyesi olarak dersler vermektedir.

Araç'ın kitabında, Lale Devri'nin en önemli ikinci adamı ve aynı zamanda padişahın damadı olan Sadrazam İbrahim Paşa'nın yapmış olduğu kültürel mimari faaliyetler anlatılmaktadır. Lale Devri'ndeki mimari faaliyetlerin tamamına kitapta değinilmiş ve ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

Kitap toplamda yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, kitabın ana kahramanlarından olan Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığa nasıl yükseldiği anlatılmaktadır. Öncelikli olarak İbrahim Paşa'nın kökeni ve onun ailesi hakkında bilgi verilmiş ve daha sonra da saray hayatının nasıl başladığına değinilmiştir. Bu arada İbrahim Paşa'nın Edirne'de bulunan 2. Mustafa zamanında saraya girdiği ve o sırada şehzade olan 3. Ahmet ile tanıştığı da anlatılmıştır. Bununla beraber henüz damadı olmadan onun nedimi oluşu ve sonra da sadrazamlığa hızlı yükselişi kitapta ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise önce Lale Devri'nden önceki 3. Ahmet zamanının kültürel ortamı hakkında bilgi verilmiş ve akabinde İbrahim Paşa'nın bu ortamı nasıl değiştirdiği anlatılmıştır. Özellikle kitaplara ilgi duyan sadrazamın matbaanın açılmasındaki rolü çok büyüktür. Bununla beraber o dönem ilk kez

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, furkan.ucar@stu.fsm.edu.tr

görülen tercüman ocağı da Lale Devri'nde ortaya çıkmıştır. Böylece bu bölümde İbrahim Paşa'nın kültürel yönü de ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Sultan 3. Ahmet'in kültürel kişiliğine değinilmektedir. Onun usta bir hattat olduğu ve şiire, hadis ilmine büyük ilgi duyduğu anlatılmaktadır. Bununla beraber padişahın bu ilgisi döneme direkt etki etmiş, özellikle şiir alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Sadrazamın bazı şairleri himaye etmesi şiir alanında yaşanan gelişmenin en büyük göstergelerinden olmuştur. Ayrıca bu bölümde yine padişahın bu zevklerinin sadrazama da tesir ettiği ve hatta hadis ilmine karşı büyük ilgi duyan Damat İbrahim Paşa'nın darülhadis açtığı da anlatılmaktadır. Hatta İbrahim Paşa'nın banisi olduğu İstanbul'daki darülhadislerden bu bölümde ayrıntılı bahsedilmiştir. Ayrıca yine bu bölümün sonunda hem padişahın hem sadrazamın çiçeklere, özellikle de laleye olan sevgisinden de söz edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise dönemin mimari yapısının nasıl değiştiğine ve mimari alandaki bazı yeniliklere değinilmiştir. Sultan 3. Ahmet'in mevsimlik göçleri ve bu göçlere bağlı olarak kasır ve sarayların inşa edildiği burada anlatılmaktadır. Bölümde, bu kasırlardan ve saraylardan ayrıntılı bir şekilde, haritalar yardımıyla da bahsedilmiştir. O dönem yapılan ve hakkında fazla bilgi sahibi olmadığımız saray ve kasırlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle Sadabad Sarayı, mimari yapısı dışında hangi ülkelerden örnek alınarak yapıldığına kadar ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir.

Bir sonraki bölümde, mimari yapılara yer verilmekle beraber kasırlar ve saraylar dışındaki, Lale Devri'nde yapılan diğer imar çalışmaları anlatılmıştır. Ayrıca Nevşehirli olan sadrazamın kendi köyünü bir düzene sokup kaza yapması da bu bölümde anlatılmaktadır. Bölümün sonunda ise dönemin bazı tarikatları ve sadrazamın bu tarikatlarla olan ilişkisinden bahsedilmiştir.

Altıncı bölümde artık, mimari yerine eğlence alanında Lale Devri'nden kesitler sunulmuştur. Ayrıca bu bölümde İran ile yaşanan siyasi ve kültürel çekişmeye de değinilmiştir. Devamında ise 1730'da patlak veren Patrona Halil İsyanı ve isyandan sonra bu dönemin nasıl anlatıldığına dair bilgiler verilmiştir.

Yazarın sanat tarihçisi olması hasebiyle kitabı da bir sanat tarihi kitabı olduğunu bilerek okumak gerekir. Dolayısıyla kitapta siyasi bilgiler fazla olmamakla beraber ana kurgusu mimari ve sanat üzerinedir. Özellikle bu kitap daha çok mimari ve kültürel tarih alanında yazılmıştır. Kitabın muhtevasının sadece sanat ve kültür olduğunu söylersek doğru bir tespit yapmış olmayız. Çünkü, özellikle ilk bölümde Damat İbrahim Paşa'nın hayatına değinildiğini ve yine son bölümde de Patrona Halil İsyanı'nın anlatıldığını görüyoruz. Yani kitabın bir çeşitlilik arz ettiğini söyleyebiliriz. Özellikle Lale Devri'ne merak duyanların kesinlikle okumasını tavsiye ettiğim bir eserdir. Bunun dışında Damat İbrahim Paşa ve Sultan 3. Ahmet hakkında bilgi edinmek, onları tanımak isteyenler de bu kitaptan kesinlikle yararlanabilirler. En önemlisi de İstanbul'un mimari tarihine veya Osmanlı mimarisine ilgi duyanların bu kitabı okuması gereklidir. Lale Devri'yle alakalı siyasi alanda bilgi edinmek için ise yetersiz bir kitap olmakla beraber tavsiye etmediğimi söyleyebilirim.

Kitabın birkaç bölümü dışında genel olarak hafif bir dili vardır. Özellikle ilk üç bölümün çok akıcı olduğunu söyleyebilirim. Ancak mimari yapılar hakkında bilgilerin verildiği bölümler, biraz daha fazla

mimari terimler olduğundan pek akıcı değildir. Ayrıca yine zikretmiş olduğum tarzdaki bölümlerde tamamen mimari bilgilerin verilmesi yararlı olmakla beraber okuyucuyu biraz sıkmaktadır. Çünkü mimari alanda bilgisi olmayanlar bu bölümlerden pek istifade edemeyebilirler. Bu nedende bu bölümleri okurken kelimelerin ne manaya geldiğine internetten veya lügatten bakmak gerekmektedir.

Son olarak kitabın en önemli özelliğinin zengin kaynakçası olduğunu söylememiz gerekir. Bununla beraber fazlaca dipnot kullanılmıştır ve bu, kitabın güvenilirliği açısından oldukça önemlidir. Kitapta mimari eserlerden bahsedilirken çoğunun yanında resminin ve haritasının olması; resimlerin fazlaca olup kitabın okurun gözünü yormamasına yardımcı olması da bir başka önemli noktayı oluşturmaktadır.